

Klasik Liberal Düşünce Açısından Good Samaritan ve Kadir Şeker Davası*

Gurur Gülce Beşe**

Öz

Bu çalışma bireylerin yardım ve bildirim yükümlülüklerini tanımlayan *Good Samaritan* yasalarını klasik liberalizm açısından incelemektedir. Çalışmanın analitik düzlemdeki ana amacı *Good Samaritan* yasalarına temel oluşturması arzulanan liberal etik prensipleri çözümlenektir. Çalışmanın pratik düzlemdeki yan amacı Kadir Şeker kategorisindeki davalara ışık tutarak liberal etik/hukuki düşünce için uygulamaya yönelik yeni alanlar açmaktır. Çalışmada klasik liberalizmi temsil eden düşünürlerin eserleri retrospektif olarak incelenmiş, Anglosakson hukuk sistemiyle aralarındaki düşünsel ilişkiye bakılmıştır. Klasik liberal düşünürlerin fikirleri Kadir Şeker davası özelinde *Good Samaritan* çerçevesinde değerlendirilmiştir. Çalışmanın sorusu, klasik liberal fikirlerden hareketle *Good Samaritan* yasasının ve bunun somut örneği olan Şeker davasının nasıl değerlendirilebileceğidir. Çalışmanın sonucunda ise incelenen Adam Smith, John Locke, David Hume, John Stuart Mill, Jeremy Bentham'ın aksine yalnızca Claude Frederic Bastiat'nın eserlerinden yasayı olumsuzlamaya ilişkin argümanlarla uyumlu çıkarımlar yapılmıştır. Nihayetinde ise hapis cezası yerine adli para cezası ve kamu hizmeti cezası önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Liberalizm, Good Samaritan, Kadir Şeker, TCK m. 98, Yardım ve Bildirim Yükümlülüğü.

Good Samaritan and Kadir Şeker Case from the Perspective of Classical Liberal Thought

Abstract

This study analyzes Good Samaritan laws, which define individuals' obligations of assistance and reporting, from the perspective of classical liberalism. The main analytical aim of the study is to analyze the liberal ethical principles that are intended to underpin the Good Samaritan laws. The secondary objective of the study on the practical level is to open new practical areas for liberal ethical/legal thought by shedding light on cases in the category of Kadir Şeker. In this study, the works of thinkers representing classical liberalism were analyzed retrospectively and the intellectual relationship between them and the Anglo-Saxon legal system was examined. The ideas of classical liberal thinkers are evaluated within the framework of Good Samaritan in the case of Kadir Şeker. The question of the study is how the Good Samaritan law and its concrete example, the Şeker case, can be evaluated based on classical liberal ideas. As a result of the study, in contrast to Adam Smith, John Locke, David Hume, David Hume, John Stuart Mill, Jeremy Bentham, only Claude Frederic Bastiat's works are inferred in line with the arguments for negating the law. In the end, instead of imprisonment, judicial fines and community service were proposed.

Keywords: Classical liberalism, Duty of assistance and notification, Good Samaritan, Kadir Şeker, TCK m. 98.

*Bu makale 2022 yılında İstanbul Medipol Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde savunulan "Liberal İdeoloji ve Good Samaritan Yasaları" başlıklı yayımlanmamış yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

**Ombudsman Uzmanı ve Öğretim Görevlisi | İstanbul Medipol Üniversitesi
gurur.bese@medipol.edu.tr | ORCID: 0000-0003-4571-0914

DOI: 10.36484/liberal.1530124

Liberal Düşünce Dergisi, Yıl: 29, Sayı: 116, Güz 2024, ss. 75-100.

Gönderim Tarihi: 8 Ağustos 2024 | Kabul Tarihi: 9 Ekim 2024

Giriş

İyi Samiriyeli de denilen Good Samaritan yasaları ihtiyaç halindeki kimsele-re yardım etme ve durumu yetkililere bildirmekle ilgilidir. Yasanın içeriği ve öngördüğü yaptırımlar ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Teşvik edici nitelikteki Good Samaritan yasaları gönüllü olarak kurtarıcı rolünü üstlenmiş kişileri olası hukuki risklere karşı korur. Zorlayıcı nitelikteki Good Samari-tan yasaları ise bireyleri yardım etmeye ya da durumu yetkililere bildirmeye zorlar. Liberal düşüncenin temelindeki bireycilik anlayışının, bireyin ahlak alanına giren yardım etme yükümlülüğünü ifade eden Good Samaritan yasa-larının tartışılması için verimli bir fikri zemin sağlayacağı düşünülmektedir.

“Devlet, bireylere iyiyi ve doğruyu dayatabilir mi?” sorusuna odaklanan bu çalışma Kadir Şeker davasından ilham alarak Good Samaritan ve libera-lizm ilişkisini incelemektedir. Başka bir deyişle tehlike anında yardımda bu-lunduğu iddia edilen kişinin yargılanması üzerinden gelişen olaylar, Good Samaritan yasalarını liberalizm perspektifinden değerlendirmek ve meta-e-tik-liberal bir anlayış geliştirmek amacıyla ele alınmaktadır.

“Samaritan” kelimesi, Filistin’in Samiriye bölgesinde yaşayan ve İsrailo-ğulları soyundan geldikleri iddia edilen bir topluluğun üyelerini ifade eder (Bağır, 2016: 102). Good Samaritan ise mağdur durumda karşılaştığı kişiye yardım eden iyi niyetli Samaritan üzerine kurulu İncil kaynaklı bir kıssadır. Kıssadan çıkarılan mesaja göre bireyler mağdur ve ihtiyaç halindeki kişilerle karşılaştıklarında tıpkı Samaritan gibi kurtarıcı rol üstlenmelidirler. Bu ahla-ki öğretinin statüsü zamanla değişmiş, Aydınlanma dönemi ile Avrupa dev-letleri nezdinde yasalaşarak (Schiff, 2005: 81-82) bireylere yardım yükümlü-lüğü adı altında bir vatandaşlık görevi niteliğine kavuşmuştur. Bu çalışmada birey ve devlet, ahlak kuralları ve hukuk kuralları düzlemlerindeki siyaset teorisi tartışmalarında ele alınabilecek olan Good Samaritan yasaları libera-lizm açısından analiz edilecektir.

Analiz kapsamında klasik liberalizmi temsilen Adam Smith, John Locke, David Hume, John Stuart Mill, Jeremy Bentham ve Claude Frederic Basti-at’ının eserleri retrospektif yolla okunacaktır. Neden klasik liberalizmin ken-disinin değil de onu temsilen düşünürlerin ele alındığı sorusunun cevabı, ilkelerin soyut olmasıyla ilgilidir. Soyut ilkeler somut durumları karşılamaya çoğu zaman yetmez. Onlardan anlam çıkartmak, başka bir deyişle soyutlama yapmak gerekir. Klasik liberalizmde doğrudan ve yerleşik olarak Good Sama-ritan anlatısının bulunmaması, çıkarımı gerekli kılar. Bu çıkarım da retros-pektif olarak mümkündür ve metnin anlamlandırılması yoluyla ortaya çıkar.

Diğer yandan hangi yazınların inceleneceği daha doğrusu yazınları incelenecek olan klasik liberallerin neye göre seçildiği sorusunun cevabı ise bu kişilerin literatürün temel taşlarını döşemiş olmalarından ileri gelir.

Günümüzde sadece din ile sınırlandırılabilir bir konu olmayan yardımlaşmaya dayalı kıssa; hukukun, kültürün, siyasetin ve felsefenin alanına girmektedir. Farklı disiplinlerden beslenen Good Samaritan yasaları kendi içinde çeşitlenmektedir. Siyaset bilimi literatüründe Good Samaritan yasalarıyla ilgili çalışmaların bulunmaması, bu çalışmanın özgün değerini ve önemini vurgulamaktadır. Bu çalışma, bu eksikliğin giderilmesine yönelik bir katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Çalışmanın Good Samaritan'ı liberal bir yaklaşımla yasa haline getirmek ya da var olanı uyarlamak isteyen yönetimler için fikir önermesinin yanı sıra yardım edip etmemenin liberal açıdan tartışmanın gelişmesine katkı sağlama potansiyeli bulunmaktadır.

Good Samaritan ve Liberalizm

- ²⁵ “Bir Kutsal Yasa uzmanı İsa’yı denemek amacıyla gelip şöyle dedi: “Öğretmenim, sonsuz yaşamı miras almak için ne yapmalıyım?”
- ²⁶ İsa ona, “Kutsal Yasa’da ne yazılmıştır?” diye sordu. “Orada ne okuyorsun?”
- ²⁷ Adam şöyle karşılık verdi: “Tanrın Rab’bi bütün yüreğinle, bütün canınla, bütün gücünle ve bütün aklınla seveceksin. Komşunu da kendin gibi seveceksin.”
- ²⁸ İsa ona, “Doğru yanıt verdin” dedi. “Bunu yap ve yaşayacaksın.”
- ²⁹ Oysa adam kendini haklı çıkarmak isteyerek İsa’ya, “Peki, komşum kim?” dedi.
- ³⁰ İsa şöyle yanıt verdi: “Adamın biri Yeruşalim’den Eriha’ya inerken haydutların eline düştü. Onu soyup dövdüler, yarı ölü bırakıp gittiler. ³¹ Bir rastlantı olarak o yoldan bir kâhin geçiyordu. Adamı görünce yolun öbür yanından geçip gitti. ³² Bir Levili de oraya varıp adamı görünce aynı şekilde geçip gitti. ³³ O yoldan geçen bir Samiriyeli ise adamın bulunduğu yere gelip onu görünce, yüreği sızladı. ³⁴ Adamın yanına gitti, yaralarının üzerine yağla şarap dökerek sardı. Sonra adamı kendi hayvanına bindirip hana götürdü, onunla ilgilendi. ³⁵ Ertesi gün iki dinar çıkararak hancıya verdi. ‘Ona iyi bak’ dedi, ‘Bundan fazla ne harcarsan, dönüşümde sana öderim.’
- ³⁶ “Sence bu üç kişiden hangisi haydutlar arasına düşen adama komşu gibi davrandı?”
- ³⁷ Yasa uzmanı, “Ona acıyıp yardım eden” dedi. İsa, “Git, sen de öyle yap” dedi.” (Luka İncili, 10: 25-37).

Good Samaritan, İsa’nın inananlara sonsuz yaşamı hak etmek için çölde karşılaştığı yaralıya diğer herkesin aksine yardım eden Samiriyeli gibi davranmalarının öğütlendiği kıssadır (Luka İncili, 10: 25-37). Bu kıssa ilk defa

1951 yılında Bavyera’da hukuki yasa haline gelmiş (Schiff, 2005: 81-82) ve sonrasında küresel çapta kabul görmeye başlamıştır. Bu yasa bir yandan mağdur kişilere yardım etmeyi yükümlülük haline getirirken diğer yandan yardım edenleri olası risklere karşı hukuk önünde korumaktadır. Böylece sosyal fayda amacı dahilinde kurtarıcıyı olası risklere karşı hukuken koruyarak kişinin korkularını kırar ve onu yardım etmeye teşvik eder. Bu korunmanın istisnai koşulları vardır. İlki, yardımın acil durum mahallinde verilmesi; ikincisi, kurtarıcının kurtarma görevi karşılığında para veya ödül istememesi (Linden, 1971: 252); sonuncusu ise ağır ihmâl ve kasıtlı suiistimaldir.¹

Good Samaritan yasasının Anglosakson hukuk sistemindeki ülkelerin çoğunluğunda teşvik edici nitelikte olduğu ifade edilebilir.² Anglosakson hukuku tek olanın değil, çok olanın (halkın) egemenliğine dayanan bir sistemdir. Bu hukuk sisteminde aksi belirtilmeyen her şey yasal, genel kaide özgürlüktür (Butler, 2018: 34). “Bireyci” ideolojiyle örtüşür nitelikteki Anglosakson hukuk sistemi, muhtaç biriyle karşılaşan bireyleri herhangi bir yardıma zorlamamakta, yardım etme kararını bireylerin hür vicdanına bırakmakta ancak yardımı teşvik etmektedir. Anglosakson sistemi kurtarıcı rol üstlenen kimseleri olası zararlardan sorumlu tutmaz. Böylece onların korku gerekçesiyle yardım etmekten caymalarını önleyerek gerekli hukuki motivasyonu sağlar.

Bu bireyci yaklaşım Anglosakson geleneğindeki klasik liberalizmin (Yayla, 1992: 35) temelini oluşturmaktadır. Klasik liberalizm en çok bireycilik ilkesiyle tanımlanır (Racio, 2013: 125; Yayla, 2014: 141). Bireycilik, bireyi ve bireyin haklarını toplumdan ya da herhangi bir gruptan üstün görmeyi ifade eder (Çetin, 2001: 221). Bunun iki sebebi vardır. İlki, diğer varlıkların soyut, bireyin ise somut olmasıdır. İkincisi, liberal düşünceye göre bireyin toplumdan daha önce (prior) gelmesidir. Bu iki sebepten ötürü liberalizmin vazettiği birey hakları, grubun haklarını önceler (Butler, 2018: 22). Good Samaritan yasaları ise insanların zor durumda olanlara yardım etmesini teşvik eder veya zorunlu kılar. Bu bakımdan ikisi arasında bir çelişki olduğu düşünülebilir. Zira bireycilik, bireylerin kendi menfaatlerini ön planda tutmalarını savunur fakat Good Samaritan yasaları yardımlaşmayı teşvik eder.

1 İncelenen Anglosakson hukuk sistemine tabi ülkelerin kanunlarında yer almaktadır. Bkz.: Gurur Gülce Beşe.

2 ABD (California, Massachusetts, Washington), Kanada (Ontario, British Columbia, Alberta, Nova Scotia, New Brunswick), Avustralya (Güney Avustralya, Queensland, Başkent), Birleşik Krallık ve İrlanda incelenmiştir. Kuzey Avustralya ve ABD’nin Minnesota ve Wisconsin eyaletleri dışında yasa teşvik edici yönü ile öne çıkmaktadır. Quebec İnsan Hakları Şartı’nda zorlayıcı nitelik yer almasına rağmen yasalaşmaması bakımından Quebec’te, Batı Avustralya ve Tazmanya’da ne teşvik edici ne de zorlayıcı nitelikteki yasanın bulunması istisna olarak düşünülebilir. Bkz.: Gurur Gülce Beşe.

Bireycilik ilkesinin yanı sıra klasik liberaller, sınırlı devlet ilkesini de sıkı sıkıya savunurlar. Onlar sınırlı devletin insanlık için yararlı olduğunu düşünmektedirler. Devlet, birey haklarını koruduğu sürece anlamlıdır. Bu, devletin sınırlı olması gerektiği anlamına gelir. Devlet eğer sınırlı ise katlanılması gereken bir kötülüktür. Gece bekçisi pozisyonundaki devlet, adalet ile iç ve dış güvenlikten -ve Butler'a (2021: 49) göre kamusal işlerden- sorumludur. Sorumluluklarının dışına çıkması, onu katlanılması gereken kötülük olmaktan çıkaracak ve bireylere zarar veren bir mekanizma haline getirecektir (Yayla, 2021: 80).

Klasik liberalizmin temel savunularından biri olan sınırlı devlet ilkesi ile Good Samaritan yasaları da çelişik görünmektedir. Bireylerin iyiliğini amaçlayan, vicdanı belirleyen Good Samaritan yasalarının, devletin gece bekçisi pozisyonuna aykırı olduğu düşünülebilir. Devlet, diğer bireylerin temel haklarına zarar verenleri cezalandırdığı sürece meşrudur. Good Samaritan yasalarında yardım etmeyi reddeden kişi temel haklara doğrudan zarar vermemektedir. Bu kimsenin cezalandırılması, devletin sınırları dışına çıkararak meşruiyetini kaybetmesine neden olabilir.

Good Samaritan ve Kadir Şeker Davası

Good Samaritan ve liberalizm ilişkisi çerçevesindeki Kadir Şeker davası, Kadir Şeker'in sokakta gördüğü bir şiddet anına müdahale etmesiyle başlar. Üniversiteye hazırlanmakta olan Kadir Şeker'in beyanına göre kendisi parkta Özgür Duran'ın, Ayşe Dırla'ya şiddet uyguladığını görünce -ki Dırla, şiddet gördüğüne dair darp raporu almıştır (Demirören Haber Ajansı, 2020)- olanları engellemek amacıyla müdahale etmiştir. Müdahale sırasında arbede çıkması üzerine Şeker, Duran'ı kalbinden bıçaklayarak öldürmüştür. Önce kasten adam öldürme suçundan müebbet hapis cezası veren Konya Bölge Adliye Mahkemesi, haksız tahrik hükümleriyle cezayı 15 yıla indirmiş ve sonra iyi halden indirim vererek cezayı 12 yıl 6 ay olarak kesinleştirmiştir. Kararın ardından Şeker'in avukatları dosyayı Yargıtaya taşımıştır ancak dosya karara bağlanmamıştır. Son olarak Şeker'in 6136 Sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanunu gereğince üzerinde suç unsuru bir alet taşıdığı bilinmektedir. Duran'ın ölmemesi durumunda Good Samaritan anlamına gelen m. 98'e rağmen Şeker'in taşıdığı yasaklı alet nedeniyle ceza alması gerekecektir. Zira ilgili kanun, belli ölçülerde bıçak taşımaya izin verse de Şeker'in taşıdığı bıçak, bu sınırı aşmaktadır. Zira bu doğrultuda 6 ay ile 1 yıl arasında hapis cezası istenmiştir (En Son Haber, 2020).

Dırla'nın şiddete maruz kaldığını fark eden ve bunun üzerine yardım etme girişiminde bulunan Şeker, Good Samaritan'ın Türkiye'deki karşılığı olan TCK m. 98'e (Yardım ve Bildirim Yükümlülüğünün Yerine Gerilmemesi Suçu) uygun bir davranış sergilemiştir. Şeker'in yardım etmeksizin gitmesi durumu ilgili maddeye aykırı olacaktır. Yardım etmeyi ya da bildirimde bulunmayı emreden bu yasa, aksi olduğu takdirde adli para ya da 1 yıla kadar hapis cezasına, ihtiyaç halindekinin ölmesi durumun ise 1-3 yıl hapis cezasına hükmetmektedir (Türk Ceza Kanunu, m. 98).

Şeker, yardım etmese Dırla'nın yaşıyor olduğu durumda en fazla 1 yıl ceza alacakken yardım girişimi neticesinde 12 yıl 6 ay ceza almıştır. Bu durum Good Samaritan anlamına gelen m. 98'in bireyleri yardıma zorladığını ancak onu olası zararlara karşı korumadığını düşündürtebilir. Bu bakımdan bireyler 12 yıl ceza almaktansa 1 yıl ceza almaya razı olarak yardımda bulunmayı reddedebilir. Bu anlama gelen türlü çıkarımlar muhtemelen hatalı olacaktır çünkü Şeker davasındaki detaylar Good Samaritan yasalarının kapsadığı türden ihmalleri içermemektedir.

Şeker'in, Duran'ı kalbinden bıçaklayarak öldürmesi meşru müdafaa kapsamında değildir çünkü silahsız birine karşı silah kullanmıştır. Duran ile Şeker arasında arbeye gerçekleştiği iddia edilmektedir. Bu arbeye istinaden Şeker ancak ağır tahrik nedeniyle indirim alabilir. Şeker'in m. 98'e dayandırılarak beraat alması adil değildir. Bunun mümkün olabilmesi için Şeker'in Duran ile yalnızca fiziksel kavgaya girmiş olması gerekmektedir (Türk Ceza Kanunu, m. 25). Bu durumda Duran şikayetçi olsaydı Şeker m. 98 kapsamında korunuyor olacaktı. Anlaşılan o ki Şeker davasında Good Samaritan türü yasaları aşan detaylar vardır. Şeker'in ceza alması durumu, suçla karşılaşan diğer insanların gözünde yardım etmemeyi meşrulaştırmamalıdır.

Good Samaritan yasaları kurtarıcı rolünü üstlenen kişilerin yaptıkları iyi niyetli müdahalenin (ağır ihmal ya da kasıtlı suistimal içermeyen) olumsuz sonuçlarından dolayı hukuki sorumluluk taşımamalarını sağlar. Örneğin, X kişisi, Y kişinin bıçaklanma dolayısıyla kan kaybetmekte olduğunu görsün. X, Y'nin kanamasını durdurmak adına yarasını bir bezle sarsın ve aynı zamanda ambulansı aramış olsun, sağlık görevlilerinin tespiti üzerine Y'nin bezden enfeksiyon aldığı düşünölsün. Bu durumda X, Y'nin enfeksiyona maruz kalması sebebiyle suçlu bulunamaz çünkü yasa X'i korumazsa X yardım etmekten çekinebilir. Tersi bir varsayımda bulunmak X'in hangi hallerde korunmaması gerektiğini anlaşılır kılmaya yarayabilir. X, yeterli sağlık bilgisi ve teknik araçlara sahip olmamasına rağmen Y'ye yardım etme iddiasıyla Y'nin kanayan kolunu keserse bu bir suçtur ve Good Samaritan yasalarının koruması altına

giremez çünkü makul yardım sınırlarını aşmaktadır. Öte yandan, Şeker davasında olduğu gibi bir olay içinde üç kişi düşünülün: X kurtarıcı rol üstlenen, Y fail, Z mağdur kimse olsun. Y'nin Z'den haraç aldığı ve şiddet uyguladığını gören X, durdurmak adına Y'yi öldüremez. Burada X'in yapabilecekleri polise haber vermek ve Y'yi kuvvet uygulayarak engellemeye çalışmaktır. X'in Y'yi öldürmesi durumu, şartları olduğundan çok daha kötü bir hale getirmiştir ve X, orantısız güç uygulayarak telafisi mümkün olmayan zararlar doğurmuştur. Burada anlatılan makul yardım sınırı meşru müdafaa ile ilintilidir. Meşru müdafaa'nın korumadığı kişiyi Good Samaritan yasası da koruyamaz.

Şeker davasının başka bir şekilde geliştiği düşünülün. Duran, Dırla'ya yalnızca şiddet uygulamakla kalmasın, sahiden öldürmek üzere olsun. Bu durumu gören Şeker, Dırla'nın hayatını kurtarmak için Duran'a bıçak savurabilir. Bu durumda meşru müdafaa'nın varlığından bahsedilebilir çünkü meşru müdafaa kişinin yalnızca kendi canına yönelik olan tehlikelerde işlediği suçları göz ardı etmekle kalmaz başkalarının canı söz konusu olduğunda işlenen suçları da kapsar. Bu senaryoda meşru müdafaa ile çelişmediğinden, Good Samaritan yasasının koruma sağladığı ifade edilebilir. Şeker, Dırla'yı öldürmek üzere olan Duran'ı engellemesinden dolayı hem meşru müdafaa kapsamında hem de Good Samaritan yasası kapsamında korunmayı hak eder. Good Samaritan yasası açıkça "makul yardım yükümlülüğü"nden bahseder. Duran'ın Dırla'yı öldürme eyleminde bulunması üzerine Şeker'in Dırla'yı iyi niyetle savunarak kazara ölüme neden olması, Good Samaritan yasasının koruyuculuğunu hak eder zira meşru müdafaa ile uyumludur. Burada Good Samaritan ile meşru müdafaa yasasının birbiriyle uyumlu olduğu gösterilmiştir çünkü bu yasaların çelişmemesi hukukun ruhuna uygun olmalıdır.

Meşru müdafaa kavramı bireylerin başkalarına karşı sorumluluklarını da göz önünde bulundurarak hukuki çerçeve içinde nasıl hareket etmeleri gerektiğini belirler. Tüm bireylerin sorumluluğunun düzenleyicisi olan hukuk, amaçlanan faydayı tesis edebilmek için belirli davranışları emrederken belirli davranışları yasaklamaktadır. Emrettiği eylemlerin kasıtlı ya da kasıtsız olup olmadığı önem taşımaktadır. Hukukun emri niteliğinde olan icrai davranışların yerine getirilmemesi ihmali suçlar başlığı altında ele alınmaktadır. İcrai davranışların ihmalle ihlali neticesinde kişiler hastalanmış, yaralanmış ve ölecek olabilir (Özgenç, 2021: 303). Faydaya odaklanarak zararın gerçekleşmesini engellemek amacıyla yasalar bireyi türlü davranışlara doğru yönlendirebilir. Bazı zararların telafisinin mümkün olmaması, zararın gerçekleşme ihtimaline karşı önlem almayı gerektirir. Good Samaritan davalarını da bunun gibi düşünmek mümkündür. Dırla'nın Duran'dan zarar gördüğü olayda Şeker'in herhangi bir yardımda bulunmadan gittiği varsayılın.

Şeker, Dırla'nın ilk durumda olmasının sebebi değildir ancak Dırla'nın içinde bulunduğu durumun daha da kötüleşmesinin sebebi olarak gösterilebilir. Burada zararı gerçekleştiren kişi Şeker olmamasına rağmen daha ciddi zararların gerçekleşmesinin potansiyel sahibi olarak düşünülebilir. Bu bağlamda bireylerin başkalarına karşı sorumluluklarının ihmâl edilmesi durumunda hukukun nasıl bir müdahalede bulunabileceği meselesi önem kazanmaktadır.

Ceza hukuku veya medeni hukuk tarafından kabul edilen özel ilişkilerin varlığı dışında yardıma ihtiyaç duyan kişiye karşı ihmalkar davranmak cezanın konusu olamaz (Linden, 1971: 252). X kişinin Y kişisine yemek vermesi sonucunda Y kişinin ölmesi durumu diğerinin cinayeti³ yargılanmasına neden olur mu? Yasalar tarafından X kişisi, Y kişisine yemek vermekle sorumlu tutulmuşsa ihmâl, bir cinayettir. Y kişisi X kişinin küçük çocuğu ise ve Y'nin yasalarca korunan bir geçim hakkı varsa ihmâl, bir cinayettir. Y kişisi yatağa bağımlı bir hasta ise ve X kişisi onun özel hemşireliğini yapmaktayken ihmalkar davrandıysa bu bir cinayettir. Y kişisi dilenciye ve X kişisi ile arasında yasaların kabul göreceği türden bir ilişki yoksa başka bir deyişle X sadece yoldan geçen bir kimseyse ihmâl, cinayet değildir (Macaulay, 1984: 493-496). Medeni ve cezai olan sorumluluklar dışındaki ihmâllerin hukuki bir sorumluluğu yoktur. Bu aleyhteki argümana karşılık potansiyel zararın varlığı ile bir cevap verilebilir.

Retrospektif Okuma Temelinde Klasik Liberal Düşünürler ve Good Samaritan

Şeker davasının görüldüğü ülke olan Türkiye, Kıta Avrupası Hukukuna yer aldığından, Kıta Avrupası Hukukunu temsilen modern liberal düşünürlerin ele alınmasının gerekliliği yönünde bir eleştiri getirilebilir. Bu eleştiriye cevaben, “olan”ı değil “olsaydı”yı inceleme amacı ifade edilebilir. Buradan hareketle, bir kere daha vurgulanacak olursa çalışmanın temel sorusu, Şeker davasının klasik liberal açıdan nasıl yorumlanacağıdır.

Klasik liberal düşünürlerin ilki olarak ele alınan Smith, insanların başlangıçta avcı toplumda yaşadıklarını, hayvan sürülerinin paylaşılması ve servet eşitsizliği sebebiyle siyasal topluma geçildiğini (Smith, 2019: 45-56), siyasal toplumun empati sayesinde devam ettiğini ifade eder. Empati insan doğasının mükemmeliyetini oluşturan, insanı diğer insanların mutluluğuyla alakadar eden duygulanımlardır. Mükemmeliyet ile davranışların biçimlendirilmesi, onama ve kınama kastedilmektedir. Empati yeteneği insanlığın

3 Linden “cinayet” olarak isimlendirirse de “suç” ifadesini kullanmak daha yerinde olacaktır.

içindeki tarafsız izleyicidir ve gözlemlerden çıkartılan sonuçlar kişinin seçip uygulayacağı davranışın tetikleyicisidir (Smith, 2022: 15-51). Şeker'in empati sahibi bir birey olmadığını düşünmek için yeterli bir neden yoktur. Şeker'in, zor durumdaki Dırla ile karşılaştığında Duran'ı kınaması muhtemelen işlevsel olmayacaktır. Kaldı ki Şeker'in savunması, Dırla'nın aceleyle korunması gerektiği bilgisini içerir. Bu durumda Smith açısından düşünüldüğünde Şeker'in müdahalesi, insanın tabiatıyla uyumludur.

Smith'in (2022: 89-99) anlatılarında empati öyle bir düzenleyicidir ki keder sebep olan kişi ya da olaya karşı nahoş duygular beslerken elem halindeki kişinin durumu yok etme duygusuna da eşlik eder. Yeri gelir elem halindeki kişi tepkisiz kalır ve tarafsız izleyici hem elem halindeki tepkisizliğine kızar hem de sürece müdahil olur. Smith'in anlatısındaki tarafsız izleyici, söz konusu davada Şeker'dir ve Dırla'yı korumak üzere Duran'la arbede yaşamıştır. İntikamı onaylayan empati, aşırılığı reddetmektedir çünkü tarafsız izleyici her iki tarafla da empati kurmaktadır. Bu sebeple haksız davranışın ölçülü olarak cezalandırılması ya da haksız davranışa engel olmak amacıyla cebir uygulamak adildir. Hangi davranışın suçlanabilir olduğunu, hangi davranışın onama ve kınamaya açık olduğunu ayırt etmek adalet bakımından önemlidir. Başka bir deyişle erdem ve adaleti eş görmek tehlikeli olabilir. Adaletin ihlali kişiye bir tecavüzdür, kişilere pozitif zarar vermektedir. Bu sebeple cezanın konusu olabilir. Arkadaşlık ve hayırseverlik, onaylama duygusuyla bireyleri zorlayabilir ancak bu davranışlar özgür iradeye dayalı olarak gerçekleştirilir. Bu sebeple erdemın konusudur. Bu ifadelerden Smith'in empati yeteneğine haiz olan bireylerin doğal olarak zor durumdakilere yardım etme eğiliminde olduğunu ve eylemin gönüllü olması gerektiğini ancak gerçekleşmemesi halinde sosyallik neticesinde ahlaken kınanmaya açık olduğunu savunabileceği, başka bir deyişle bir hukuk yasası olarak Good Samaritan'ı onaylamayacağı düşünülebilir. Şeker davası özelinde bir yorum getirilecek olursa Şeker'i yardım etmeye zorlayan bir yasanın ahlaki olmadığı ve bu nedenle yargılanamayacağı ancak empati ve toplumsallık neticesinde kınanabileceği ifade edilebilir. Good Samaritan yasasının kabulü ya da reddine ilişkin bir çıkarım yapma aşamasında ise yasa yapımcıların duygudaşlığının hukuk yasalarını etkileyip etkilemediğine dair Smith'in görüşlerine yer vermek anlamlı olacaktır.

Smith'e göre taraflarla eşit konumlanmış tarafsız izleyiciler, tavsiye ve ikna yoluyla sürece dahil olurlar ancak daha üstte konumlanmış tarafsız izleyiciler dayatmacı olabilir. Örnek olarak ebeveynlerin çocuklarını korumaları gerektiğini emreden yasalar mevcuttur. Yönetim yalnızca negatif sorumluluklarla donanmamıştır. Adaleti tesis etmenin yanı sıra halkın refahını sağlamak, insanları ahlaksızlıktan caydırmak, disiplin inşa etmek yönetimin pozitif görev-

leri arasındadır. Yasalar zararı önleme ve bir dereceye kadar karşılıklı iyiliği sağlama amacıyla kullanılabilir. Smith'in yönetimin pozitif görevlerine karşı olumlu tavrı kimi durumlarda Good Samaritan gibi karşılıklı iyiliği amaçlayan yasaların zorlayıcı niteliğini onaylayabileceğine ilişkin mesajlar verebilir.

Smith'e göre insanlar ilişkilerin yakınlaştığı ölçüde empati kurmaya meyledir. Çoğu durumda insanlar tarafsız izleyici kimliklerinden hareketle muhtaç haldekilere yardım etmeleri gerektiğini düşünseler de tanışıklık mesafesi ya da yanlış bilinç yardım etmekten kaçınmaya kadar varabilir. Bencil duygulardan hareketle insanların kötücül olduğunu iddia edenlere karşı Smith bireyin içinde toplum sevgisi olduğunu belirtir. Adalet kurallarının işlemediği bir toplum yok olmaya başlayacağı için adalet yasalarını ihlal edenlerin cezalandırılması gerekliliği bireyler tarafından onaylanmış ve adil toplum oluşturulmuştur.

Adalet kurallarının işlemediği, bireylerin iyi empati kuramadığı bir toplum düşünülüğünde Smith'in Good Samaritan yasasının zorlayıcı yönünü onaylayabileceği fikri makul görünmektedir. Buna göre yardım yükümlülüğünü ihlal eden kimselerin cezalandırılması karşılıklı iyinin sağlanması için faydalıdır. Bu durumda Şeker, Smith'in argümanlarıyla örtüşür türden bir eylemde bulunmuştur. Eğer Şeker yardım etme girişiminde bulunmasaydı karşılıklı iyiliğe uygunsuzluk oluşturacağı için Şeker'in cezalandırılması gerekecektir.

Cezanın şiddetini artıran faktör, zararın telafisinin mümkün olup olmaması ve izleyicinin empatisidir. Mağdur kimseyle karşılaşan biri yardım etmesizin oradan ayrıldığında zararı veren ilk kişi olmadığı için tarafsız izleyiciler tarafından nefretin ya da hıncın asıl yöneltileceği kişi olmaz, genellikle kınanılar ancak cezalandırılacaklarsa bile cezaları nispeten az olmalıdır. Bunun yanı sıra tarafsız izleyicilerin yardım etmemeyi seçen kişinin destekçisi olacağı durumlar da mümkün olabilir çünkü her iki tarafla da empati kurulmaktadır. Bu açıdan farazi olarak Şeker yardım etmemiş ve kendisini alıkoyan nedenleri açıklamış olsaydı, bu nedenler göz önünde bulundurulmak durumunda kalacaktı. Smith'e göre verilecek cezada hapis, son seçeneklerden biri olmalıdır. Birey, özgürlüğünün kısıtlanması nedeniyle bedensel zarara uğrayabilir (Smith, 2019: 183-192). Bu bakımdan yasalar özgürlüğü koruma konusunda mümkün olduğunca hassas olmalıdırlar.

Smith'in özgürlüğün teminatına verdiği ciddi önem, Good Samaritan yasasının hapis cezasını onaylamayacağına işaret etmektedir. Smith, sosyal yaşamın her alanında bırakınız yapsınlar anlamına gelen laissez faire ilkesinin sıkı savunucusu olmamıştır. Örneğin, otoriteye ödenecek küçük bir pay karşılığında temel eğitim ihtiyacının karşılanması gerektiğini ifade etmiştir

ve bu, ona göre halkın tamamına zorla kabul ettirilebilir bir uygulamadır (Smith, 2006: 1379). Ödenecek küçük pay ile benzerlik kurularak adli para cezasını onaylayabilecek olduğu öne sürülebilir. Buradan hareketle Şeker yardım etmeseydi Smith açısından düşünüldüğünde Şeker'e verilecek hapis cezası yerine adli para cezasının uygun olacağı ifade edilebilir.

İncelemeye konu olan ikinci klasik liberal düşünür Locke, insanların tüm zamanları kapsayan ve tabiat ışığı vasıtasıyla öğrenilebilen bir tabiat kanunu içine doğduğunu düşünmektedir. Tabiat kanunu rasyonel olarak tabiata uyan ve uymayanı ayırıcı niteliğe sahiptir. Akıl, tabiat kanununun kendisi değil, araştırmacıdır (Locke, 2020: 17-19). Tabiat kanununu keşfeden kişiler, bu kanunun ilahi bir kurucusu olduğunu kabul eder. Bu kabulle beraber tabiat kanununun evrensel bir bağlayıcı olduğu fikri zorunlu olarak ortaya çıkar (Locke, 2020: 34-35). Tabiat kanununun bilgisine ulaşabilmenin yolu Tanrı'nın insanlardan bir şeyler yapmasını istediğini kabul etmektir. Yapılması gerekenin ne olduğunu insanların yapısına ve ona verilmiş yetilere bakarak anlamak mümkündür. İnsanlar ihtiyaç duyduğu şeylerin baskısıyla topluluk halinde yaşamaya yönlendirildiğini fark eder ve kendilerine verilen konuşma yetisi neticesinde toplu yaşamı sürdürmeleri gerektiğini bilirler. Bu bilgi, insanların kendilerine, birbirlerine ve Tanrı'ya karşı ödevleri olduğunu doğrular (Locke, 2020: 53-56). Tabiat kanunu insanlardan ilahi varlığa saygı duymasını ve ondan korkmasını, acı çeken kimsenin bundan kurtulmasına yardım etmesini, ebeveyn ve komşusunu sevmesini buyurur (Locke, 2020: 87). Bu bakımdan Şeker'in Locke'un öngördüğü tabiat kanununa uygun eylemde bulunmuştur.

Locke'un topluluk halinde yaşamının bir sonucu olarak diğerlerine yardım etme yükümlülüğü fikri, Good Samaritan kıssasının 27⁴ ve 34⁵ numaralı ifadeleriyle özdeştir. 27 ve 34, komşuyu sevme ve muhtaç haldeyse ona yardım etmenin gerekliliğinden bahsetmektedir. Locke ise insanlığa bahşedilen yapı ve yetilere dayanarak toplum halinde yaşamayı ve diğer bireylere karşı yardımsever olmayı tabiat kanunu olarak nitelmiştir. Özdeşlik neticesinde Locke'un Good Samaritan kıssasını desteklediği açıktır ve Şeker'in Dırla'ya yardım etme girişimi tabiat kanunuyla uyumludur. Yardım etme davranışıyla Şeker, bir Good Samaritan olarak nitelenebilir.

Kıssanın aksine Locke'un fikirleri çerçevesinde Good Samaritan yasasının desteklenip desteklenmeyeceği belirsizdir. Şeker'in yardım etme girişimini temellendiren tabiat kanunu, pozitif hukuk aracılığıyla Şeker'i yardım etmek-

4 "Adam şöyle karşılık verdi: 'Tanrın Rab'bi bütün yüreğinle, bütün canınla, bütün gücünle ve bütün aklınla seveceksin. Komşunu da kendin gibi seveceksin'" Bkz. Luka İncili.

5 "Adamın yanına gitti, yaralarının üzerine yağla şarap dökerek sardı. Sonra adamı kendi hayvanına bindirip hana götürdü, onunla ilgiledi" Bkz. Luka İncili.

le yükümlü kılmayı haklılaştırmayabilir. Tanrı'nın isteklerine dayanan tabiat kanununa bağlı yükümlülük hem ahlaki hem de hukuki boyutta varlığını sürdürebilir. Locke'un ifadelerinden yardım etmenin ahlaki bir yükümlülük olduğu öne sürülebilecek olsa da hukuki açıdan bir yükümlülük olduğu bilgisi kesin değildir.

Good Samaritan kıssasında yardım etmenin temel amacı, sonsuz yaşamı hak etme arzusuna dayandırılmaktadır. Locke'un yaklaşımı ise toplumun bekasına dayalıdır. Herhangi bir devlet ya da kanun kişilerin ruhlarının selametiyle ilgilenemez. Onların temel görevi toplumsal düzeni korumaktır. Örneğin, yasalar bir hastalığın tedavisi ya da önlenmesi için çocukların yıkanmasını emredebilirken ruhların arınması için yıkanmalarını emreder (Locke, 2017: 52-58). Yasalar kamusal fayda üretiyorsa geçerlidir. Bu bakımdan Locke'çu bir bakış açısından Good Samaritan yasaının cennetin kapılarını açmayı değil, toplumu bir arada tutmayı amaçlıyor olması gerekmektedir. Bu, Locke açısından Şeker'i yardım etmeye zorlayan yasanın meşruiyetinin toplumsallığa bağlı olduğuna işaret eder. Şeker'i yardım etmeye zorlayan yasa, Şeker'in ahlaki gelişimini hedef aldığını beyan ediyor olsaydı Locke açısından kabul edilemez bir durumdur. Locke'un toplumun bekası için yasaların türlü emirlerde bulunabilmesine verdiği onay, onun toplum sözleşmesi anlayışıyla ilişkilidir.

Toplum sözleşmesi, insanlığın doğa durumundan zımni bir sözleşmeyle siyasal topluma girişinin kabulünü ifade etmektedir. Doğa durumu, bireylerin diğer bireylerin iradesinden bağımsız bir şekilde doğa yasaının sınırları içinde eyleyebildikleri ve mülkiyet sahibi olabildikleri özgürlük durumudur. Özgürlüğün sınırı ise kendini koruma amacı dışında hiç kimsenin özgürlüğüne, yaşamına ve mülkiyetine zarar vermemekten ibarettir. Bireyler kendi varlıklarını tehlikeye atmadıkça diğer bireyleri korumalıdır. Amaç suçluyu cezalandırmak değilse bir birey diğer bireyin yaşamını kötüleştiremez. Her birey eşit iktidara sahip sahiptir. Doğa durumundaki her birey, suçluyu hem diğerlerini caydırmak için hem zararın tazmini olan adalet için hem de Tanrı'nın buyruğu olan bir arada yaşama emrini zorlaştırdığı için cezalandırabilir. Cezalar genellikle ölçülü bir şekilde verilse de bazı durumlarda kötü duyguların etkisi altında bu ölçüden sapmalar yaşanabilir. Tanrı mevcut karışıklığı, taraflılığı ve şiddeti engellemek için yönetimi göndermiştir. Yönetim, doğa durumunda yaşayan bireylerin topluluğa girmek üzere oluşturdukları siyasal bütünün sonucudur (Locke, 2019: 13-25). Bu sözleşmeyle her birey haklarının korunabilmesi için sahip olduğu iktidarı terk etmiştir (Locke, 2019: 131-135).

Yasamanın amacı, her bir bireyin hayatını, hürriyetini ve mülkiyetini koruyarak ortak yararı sağlamaktır. Yasaların ilan edilmiş olması, yönetim durumu ile doğa durumu arasındaki fark bakımından önemlidir. Yasalar genel değilse ve ilan edilmemişse toplum sözleşmesinin bir anlamı kalmayacaktır çünkü belirsizlik durumu doğa durumunda olduğu gibi kendisini sürdürecektir. Yasaların ilan edilmiş olması da her zaman yeterli değildir. Bireylerin çoğunluğunun rızasını almayan bir yasa, doğal hakka ve toplum sözleşmesi şartına aykırıdır (Locke, 2019: 141-147).

Locke, siyasal topluma geçişle doğal hukuktan pozitif hukuka geçildiğini de ifade etmiş olmaktadır. Ona göre pozitif hukukun temel alacağı değerler hayat, hürriyet ve mülkiyettir. Bireylerin siyasal topluma geçmelerinin amacı kendi güvenliklerini sağlamak olduğu için ve bunun pahasına karşılıklı iyi adına diğerlerine karşı borç ve sorumlulukları olduğu için yeri geldiğinde hayat kurtarma amacıyla kendinden ödün veriyor olabilmelidir.

Good Samaritan yasası, tehlike altındaki bireylerin sıhate kavuşturulmasını önceleyen ve bu yönüyle toplumsal faydası olan bir yasadır. Bireyler ya da yakın çevreleri çeşitli mağduriyetler deneyimleyebilir. Hür irade neticesinde kelimenin tam anlamıyla kimsenin kimseye yardım etmediği bir doğa durumu düşünüldüğünde doğal güvenlik bariyerinin kırılacağını düşünmek mümkün görünmektedir. Böyle bir doğa durumunda toplum halinde yaşamının herhangi bir faydası yoktur çünkü bireyler güvenliği değil özgürlüğü amaçlamaktadır. Buranın açmazı ise özgürlüğün icra edilebilmesiyle ilgilidir. Bir birey hayatta değilse ne hürriyeti ne de mülkiyeti hakkında tasarrufta bulunabilir. Hayat ve ona bağlı olan tasarrufların güvenli bir ortamda sürdürülebilmesi, bir ölçüde fedakarlık gerektirir. Bir bireye yardım etmeyi yükümlü kılan yasanın varlığı, başka bir zaman yardım eden birey yardıma muhtaç olduğunda kendisine yardım edilmesini de mümkün hale getirir.

Yasaya rağmen yardım etmeyi reddeden bireyler, adli para cezası ödeyerek toplumsal faydaya ve doğal hukuka uygun davranmıyor olmanın sorumluluğunu üstlenmiş olurlar. Locke açısından düşünüldüğünde Good Samaritan yasası oylanır ve çoğunluğun oyuyla kabul edilirse yardımda bulunmayarak yasaya uygun davranmayan bireyin mülkiyetinin bir kısmının alınmasında bir sakınca yok gibi görünmektedir. Yardım etmeyen bir bireye hapis cezası verilmesine ilişkin bir çıkarım yapılamadığı için Locke'un yasanın içerdiği adli para cezasını onaylayabileceği düşünülebilir (Locke, 2021: 48). Buradan hareketle Şeker'in yardım etme yükümlüğünü reddetmesi ve bunun karşılığında adli para cezası ödemesi, Good Samaritan yasasına ilişkin aleyhte görüşlerden biri olan özgürlük tartışmasına (Epstein, 1973: 198) bir orta yol sunmaktadır.

Bahsi geçen aleyhteki görüş, devletin görevlerinden birinin güvenliği sağlamak olduğunu ancak bir kimseyi diğerine yardım etmeye zorlamanın devletin görevlerinden biri olmadığını savunur. Buna göre bir ihmali cezalandırmak, devletin bireyin özel ve ahlaki alanını hem izlemesi hem de müdahale etmesi anlamına gelmektedir (Epstein, 1973: 198). Bireyler ahlaki değerler konusunda birbirlerinden farklı olabilirler. Mutabakatın olmadığı durumlarda devlet tarafsız kalmalıdır. Örneğin, ebeveynlerin çocuklarını korumak için ahlaki bir yükümlülüğü olduğu konusunda bir anlaşma vardır ve bu nedenle buna karşılık gelen bir yasal görev konusunda herhangi bir tartışma yoktur ancak Good Samaritan yasaları için aynı geçerli değildir. Yasa, iyilik yapıp yapmama seçeneğine saygı duymayarak bireysel özgürlükle çatışmaktadır. Bu özgürlük sorununa karşı Locke'un çoğunluğun onayı ve adli para cezası işe yarar bir çözüm gibi görünmektedir. Good Samaritan yasasının karşılığı olan TCK m. 98, yasaya zımnen rıza gösterildiğini ve ihlali durumunda cezanın meşru bir yol olduğunu gösterir. Şeker'in yardım etme girişiminin ahlak ve hukuk gerekleri çerçevesinde Locke açısından uygun bir davranış olduğu söylenebilir.

Aleyhteki argümanlardan biri olan özgürlük sorununa karşı Mill'in görüşlerine yer vermek faydalı olacaktır. Faydacı ahlak anlayışına sahip olan Mill, ahlakın temel kriterinin mutluluk olduğunu ve her bireyin mutluluğunun, kendisi için iyi ve genelin mutluluğunun da her bireyin toplamı için iyi olduğunu ifade eder (Mill, 2021: 64-67). Ödev duygusu ve bir bütün olma arzusu, bireyin tabiatıdır (Mill, 2021: 58). Bu bakımdan bireyin yüksek hazlara ulaşmasına katkı sağlayacak bir yasa, aynı zamanda bireyin doğasıyla da çatışmadığı için toplumsal faydayı (mutluluğu) artıracaktır. Fedakarlık yüksek bir ahlaki hazdır. Bireylerin içinde fedakarlıkta bulunma duygusu vardır (Mill, 2021: 55). Bireyler istisnai olarak alçak hazları seçebileceklerinden dolayı toplumsal faydayı artırmak amacıyla yasalar, bireyi tersi davranışa teşvik edebilir. Diğer bir deyişle her ne kadar bireyler içlerinde yardım etme duygusunu taşıyor olsalar da dışsal sebeplere bağlı korku ya da endişelerinden dolayı yardım etme girişimlerinde bulunmayabilirler. Bu bakımdan yardım etmek isteyen kimsenin zarar ihtimallerine karşı korunuyor olması, onu yardım etme davranışına yönlendirebilir. Mill'in savunduğu bireysel yüksek hazlar ve toplumsal fayda fikri, Good Samaritan yasasının teşvik edici niteliğiyle fedakarlığın çift yönlü faydası odağında örtüşmektedir. Fedakar olmaya yönlendiren ve fedakarlık gösteren kişiyi olası zararlara karşı koruyacağını garanti eden bir yasa yüksek hazları ve toplumsal faydayı besleyecektir.

Aleyhteki argümanı destekleyebileceği düşünülen Mill'in anlatılarındaki zarar ilkesi, aceleci bir hükümdense daha detaylı bir inceleme sonucunda tersine dönebilir. Zarar ilkesi gereğince birey, diğer bireylerin çıkarlarını ilgililen-

dirmeyen eylemlerde bulunduğu müddetçe topluma karşı sorumlu değildir -ki bu negatif özgürlük anlamına gelmektedir- (Mill, 2014: 58-59). Zarar ilkesi gerçekleşmedikçe, bireyin özgürlüğü kısıtlanamaz. Bireysel vicdana, hayatın akışına, o anki şartlara ve daha birçoklarına bağlı olarak yardımda bulunmayı tercih eden kişi, devlet tarafından yardıma zorlanıp mülkiyet ya da özgürlüğüne ilişkin ceza alırsa bu negatif özgürlük anlayışına aykırı olacaktır.

Diğer yandan yardımda bulunmadığı takdirde mağdur kişinin ilk durumdan daha kötü duruma düşeceği de kesin değildir. Yardıma muhtaç kimseyle karşılaşan birinin hem ona zarar veren taraf olmadığı hem de onu daha kötü duruma terk edeceği bilgisi kesin olmadığı için hukuki yasalar çerçevesinde sorumluluğu yoktur. O ancak ahlaki yasalar gereğince kınanabilir. Buna rağmen Mill'e göre her birey, üyesi olduğu toplumun himayesi altındadır ve bunun bir gereği olarak diğer bireylere karşı sorumludur. Yükümlülük, öncelikle kanunla ya da her türlü sözleşmelerle düzenlenmiş borçlara riayet ederek diğer tarafın çıkarlarına zarar vermemeyi gerektirir. Ardından toplumun üyelerini zarardan korumayı gerektirecek fedakarlıklarda bulunmak gerekmektedir (Mill, 2014: 159-160). Anlaşıldığı üzere, birey hem diğerlerine zarar vermemekle hem de olası zararları önlemekle yükümlüdür. Yardıma muhtaç biriyle karşılaşan herhangi bir kimse, ona yardım etmelidir. Aksi halde topluma zarar vermiş sayılır ve cezalandırılır. Bu bakımdan Şeker'i yardım etmeye zorlayan yasanın mevcudiyeti ve Şeker'in yardım etme girişiminin "olası zararları önlemekle yükümlülük" kapsamında yerinde olduğu öne sürülebilir.

Diğer bir klasik liberal Bentham'a (2021: 41) göre insan doğasının eğilimli olduğu hazlar; dostluk, zenginlik ve refah, beceri, itibar, duygu, güç ve iktidar, takva, hayırseverlik, suinayet, hafıza, hayal gücü, umut, birliktelik ve rahatlamadır. Good Samaritan yasası çerçevesinde bağlantı kurabilmek adına itibar, takva ve hayırseverlik dışında kalan hazlarla ilgilenmenin gereksiz olacağı düşünülmektedir.

İtibar hazzı, diğerlerinin kişi hakkında iyi niyet taşıdığına ikna olunmasıyla gelen hazlardır. Durum bu olursa itibar sahibi kişi, diğerlerinin kendisine karşı iyi niyetlerinden, iyicil davranışlarından faydalanır. Sosyal çevre ihtiyaç halindeki kimselere yardım etmemeyi kınamaya meyillidir. Yardımda bulunmayı tercih etmeyenler detayların bilinemediği durumlarda genellikle acımasız olmakla suçlanırlar. Yardım etmeyi tercih eden kimseler ise sevgi dolu, yüce gönüllü gibi sıfatlarla yüceltilirler. İnsanlar duygu bakımından ayna işlevi görmektedir. Muhtemelen kendisine ya da çevresine kötülük eden kişiler diğerleri tarafından dışlanabilir ya da iyiliği hak etmedikleri düşünülebilir. Yardım etme davranışının, kişisel çıkarları bakımından ıstırap oldu-

ğunu düşünenler için bile sosyal çevre düşünülduğünde haz çıktısı vardır. Sosyal çevre içinde iyilik başlığı altında özne olan bireylerin bunun karşılığı olarak başka durumlarda nesne konumuna gelme ihtimalleri artabilir (Bentham, 2021: 43). Bu bakımdan Good Samaritan yasasının bireyin faydasına olduğu düşünülebilir. Takva hazzı, ilahi emirlere uygun eyleyen bireylerin kutsal varlığın inayetine kavuşacağı inancıyla fayda sağlamalarını ifade eder. Takva hazzını amaçlayanlar, Tanrı'nın buyruğunu yerine getirerek fiziki ya da metafiziki dünyada fayda sağlayacaklarına inanırlar (Bentham, 2021: 43). İnanan kimseler açısından Good Samaritan yasasının Tanrısal buyrukla uyumlu olduğu için anlamlı olduğu düşünülebilir. Hayırseverlik hazzı, yardım edilen varlığın duyacağı zevkin tasavvur edilmesinden kaynaklanmaktadır. Buna empati ya da sosyal şefkat hazları da denilebilir (Bentham, 2021: 43).

Şeker çevresinde “iyi kimse” olarak anılma arzusuyla itibar hazzı, fizik ve/veya metafizik dünyada yaptığı iyiliğin karşılığında ödüllendirileceğine kanaat ederek takva hazzı, Dırla'nın mutluluğu ile empati kurup bu mutluluğun kaynağı olmaktan ötürü hayırseverlik hazzı doğrultusunda hareket etmiş olabilir. Bentham'ın saydığı bu hazlar, Şeker davası özelinde bir ölçüme tabi tutulmamış olsa da kural olarak ölçülebilirdir (Bentham, 2021: 18). Yardım etmeye sevk eden nedenleri konu edinen bir araştırma sorusu ve tasarımı fayda bakımından ölçülebilir. Nitekim Bentham'a göre, mutluluk hesaplanabilir.

Faydacı anlayış gereği Bentham'a göre yasa koyucunun dikkat etmesi gereken husus üzüntü veya sıkıntı veren eylemleri bertaraf etmektir (Bentham, 2021: 33). Yasa koyucu, uyarıcı sebeplere dikkat ederek zarar veren fiilleri engellemek amacıyla korku salmak suretiyle bireyleri cezalandırabilir (Bentham, 2021: 69). Belirtmek gerekir ki cezaların hepsi mutsuzluk kaynağıdır. Fayda ilkesine göre ceza ancak daha büyük kötülüğü defettiği sürece kabul edilebilir. Önlenebilecek bir zarar yoksa, zararı engelleyebilecek kabiliyet yoksa, maliyeti faydadan fazlaysa, daha az maliyetle başarı elde edilebilecekse ceza meşru değildir. Bu bakımdan yardım etmeye zorlayan yasa, her olayın kendine has özelliklerini gözetmelidir (Bentham, 2021: 159-164). Bu, Şeker olayı için de geçerlidir. Yardım etmeye ehil değilse, yardım etmesi kendisine ya da çevresine yüksek maliyet çıkartacaksa ya da yasa zoruna ihtiyaç duyulmaksızın başarı mümkünse Şeker'i yardım etmeye zorlayan yasa meşru değildir.

Bentham'a göre kişinin çevrede bulunanların menfaatini önemseydiği etik, komşularına karşı görevlerine yerine getirme sanatı olarak isimlendirilebilir ve bu negatif ve pozitif olarak gerçekleştirilebilir. Negatif etik, mutluluğun azalmasını engellemek (dürüstlük) ve pozitif etik, mutluluğun artmasını sağlamak (yardımseverlik) anlamında kullanılmaktadır. Bireyleri yardım etme-

ye yönlendiren saik bizzat kendi mutluluğudur. Bireylerin kendilerine zarar vermeleri toplum nezdinde onaylanmıyor olabilir ancak başkasına zarar vermesi ya da bu potansiyeli üretmesi cezalandırılmayı gerektirir. Hukuk her ne kadar bireysel ahlak anlayışlarına müdahil olmamalıysa da toplumsal etkisi olan meselelerde belirleyici olmalıdır (Bentham, 2021: 259-263). Bu açıdan, kişinin kendisine yönelik hiç zarar ya da çok az zarar söz konusu olduğunda, tehlikedeki birini kötülükten kurtarması beklenir. Buradan hareketle TCK m. 98 ve Şeker'in yardım etme girişimi gerekli olandır.

Diğer bir klasik liberal Hume'a (2019: 17) göre ahlaki kurguların amacı, ödevleri öğretmektir. Erdem güzelliğe, erdemsizlik ise çirkinliğe karşılık gelen alışkanlıklarla uyumlu olarak hangisinden kaçınılması gerektiğini belirler. Övgüye nail olanlar faydalı olarak ifade edilmektedir. İyiliksever olmak, insanı en yüksek erdeme ulaştırır çünkü insanoğlunun çıkarlarını artırmaya yöneliktir (Hume, 2019: 26-28). Neyin insanlığın çıkarına olduğu, empati aracılığıyla bilinebilir. İnsanlara yapılan haksızlığa karşı kınama, yapılan iyiliğe karşı onama hissi gelişmektedir (Hume, 2019: 72). Buna rağmen her insanın içinde empati eşit derecede mükemmel olarak bulunmamaktadır. Kişilerin kendi çıkarlarını diğerlerinin önüne koymadığı bir durum düşünüldüğünde orada adaletin uygulanması söz konusu olamaz. Zira herkes birbirini büyük bir yüce gönüllülükle önemseyeceği için haksızlık gerçekleşemez. Adaletin bir anlamı varsa bu mükemmel olmamaya bağlıdır. Kişilerin birbirlerinin çıkarlarına göre hareket ettiği şüphe götürmez bir biçimde biliniyorsa herhangi bir çatışma yoktur ve bunun sonucunda türlü sözleşmelere ihtiyaç duyulmayacaktır (Hume, 2019: 31). Mükemmel olmayıştan hareketle iyi davranışa yönlendiriciler onanmaktadır.

İnsan karşılıklı korumadan bireysel fayda sağlar. Bu bakımdan toplumsal fayda üreten yasaların bireyler tarafından desteklenmesi ve bireylerin ona uygun davranışlarda bulunmaları beklenir. Good Samaritan yasası mağdur kimşenin acil durumlardan kurtarılmasına dayanmaktadır. Hayatta olmayan bir kişinin fayda üretebilmesi mümkün değildir. Hayatta kaldığında ise fayda üreteceğinin bir kesinliği olmasa da diğer duruma göre fayda üretme ihtimaline çok daha yakın olduğu kesindir. Diğer yandan yasa, kurtarıcı rol üstlenmiş kişiyi yardım ettiği esnada doğabilecek türlü zararlardan sorumlu tutmadığı için de faydalıdır. Sorumluluktan korktuğu için yardımda bulunmayacak kişileri yardıma teşvik ederek onun içindeki duygudaşlığı artırmaktadır. İyilikseverliğin geniş çapta uygulanması toplumsal çıkarın geliştiği anlamına gelmektedir. Tüm bunlar göz önüne alındığında Hume'un Good Samaritan yasası ile örtüşen fikirleri var gibi görünmektedir. Hume'a göre tüm yasalar ödül ve cezaya dayalıdır. Bunlar, iyi eylemleri üretmek ve kötü eylemleri engellemek

suretiyle zihni düzenli olarak etkilemektedir. Eylemler geçicidir ve insanın içindeki bir özden kaynaklanmamaktadır (Hume, 2018: 96). Hume'un fikirlerinden hareketle Şeker'in adalete ve genel çikara uygun davranmış olduğu öne sürülebilir. Onu yardım etmeye zorlayan yasanın varlığı hem Şeker'in içindeki iyiliksever kimlikle çatışmamakta hem de faydalı sonuç üretme potansiyeli taşımaktadır. Şeker davasının kendine özgü dinamikleri ise yarar/zarar bakımından karar vermeyi güçleştirmiştir.

Kamuya mal olmuş kimselerin, sosyal medya başta olmak üzere birçok yerden tepkilerine tanıklık edilen bu süreçte tartışmayı yürütme açısından Şevval Sam'ın (Twitter, 2022) şu sözlerine yer vermek elverişli görünmektedir görünmektedir: "Kadir Şeker'e beraat vermek zorundasınız; aksi takdirde kızınız, ... saldırıya uğrarsa, ... Bir Allah'ın kulu yok muydu! Diye isyan edeceksiniz!"

Şevval Sam'ın tepkisini hem haklı hem de haksız olarak değerlendirmek mümkündür. Bu davada Şeker, rastgele bir katil gibi olayın oluşma şartlarına bakılmaksızın cezalandırılır ise Sam'ın korkusu hayat bulup insanlar Samaritancılıktan kaçınacaklardır. Buna karşı Şeker'in beraat alması gibi bir durum da söz konusu olamaz çünkü böylesi "üzerinizde bıçak taşıyabilir ve arbede ya da saldırı durumlarında saldırganı öldürebilirsiniz" manasına gelir. Oysa bundan kaçınılmalıdır. Şeker özelinde Good Samaritan ve meşru müdafaa açısından değerlendirme yapılacak olursa Şeker, mağduru kurtarmak adına olaya dahil olarak Good Samaritan'a uygun bir karar almıştır ancak saldırganın ölümüyle sonuçlanan bıçak darbesi, mağduru koruma amacıyla vurulmamıştır. Dolayısıyla Good Samaritan Şeker'i korumamalıdır. Aynı zamanda meşru müdafaa'nın ölçülülük ilkesi gereğince ölüm riski taşımayan mağduru korumak adına Şeker'in saldırgan Duran'a ölümcül darbe yöneltmesi orantısızdır ve buna paralel olarak beraat almamalıdır. Aksi halde Good Samaritan kisvesi altında türlü cinayetler gerçekleşebilir.

Şeker davası üzerinden düşünüldüğünde Bastiat'ın yardıma zorlayan yasa'yı reddetmesi durumun karmaşıklığının giderilmesi için işlevsel olabilir. Klasik liberal Bastiat'a göre fiziksel, zihinsel ve ahlaki yaşam insanlığa Tanrı'nın armağanıdır. Tanrı insanlara kişilik, özgürlük ve mülkiyet geliştirebilme yeteneği bahşetmiştir. Bu yeteneklere sahip kişiler, zamanla kanun yapmışlardır. Hukuk, bireysel hakların korunması amacıyla geliştirilen bir organizasyondur. Siyasal toplum öncesindeki insanlar kişiliğini, özgürlüğünü ve mülkiyetini korumaya muktedirdi. Birkaç insanın bir araya gelerek savunmayı genişletmek için ortak güç oluşturması akla yatkındır. Burada bireysel hakların savunulmasından başka herhangi bir sebep, amaç ile tutarlı olamaz. Nasıl ki birey, diğerlerinin kişilik, özgürlük ve mülkiyetine zarar veremez ise ortak

güç de çoğunluk uğruna en küçük azınlık olan bireyi feda edemez (Bastiat, 2020: 57-58). İdare altındaki insanların sahip olduğu varlıkların sorumluluğunu en fazla hissedebileceği hükümet sistemi özel alana en az karışan, yeteneklere en çok saygı duyardır. Maalesef hukuk, açıkça olması gereken sınırlarının dışına taşmıştır ve bu azımsanamayacak ölçüdedir. Amacı hakları korumak olmaliyken uygulamanın derinlerinde hakların ihlali bulunmaktadır. Hukukun aslen yozlaşmış yüzünü tasvir etmek için “yağmacı” sıfatı kullanılmaktadır.

Hukuktaki yozlaşmanın açgözlülük, abartılmış ve yanlış anlaşılmış yardımseverlik olmak üzere iki temel sebebi vardır. Bastiat, açgözlülükle ilgili olarak şunları düşünmektedir: Diğerinin pahasına olsa bile hayatta kalma ve hayat kalitesini yükseltme tüm insanların ortak arzusudur. Tarihteki nice savaşlar da bunu doğrulamaktadır. İnsan tabiatı hem yeteneklerini nesnelere uygulayarak hem de başkalarının yeteneklerine el koyarak hazza ulaşmaya elverişlidir. Emegın maliyetli olduğu ve insanın acıdan kaçmayı güdüleyen yaradılışı düşünıldüğünde yağmalamanın engellenemeyeceği açıktır. Yasalar çoğunlukla tek adam ya da bir sınıfın çıkarlarını temsil edenler tarafından yapılır. Yasalar yaptırımların varlığıyla anlam kazanmaktadır. İnsanın yağmalamayı içeren doğal yatkınlığıyla yasa yapanların eline teslim edilen yaptırım gücü birleştiğinde hukuki yozlaşma gerçekleşmektedir. Özel çıkarları hedef alan her türlü yasa insanların saygısından uzaktır ve bu mecburidir. Hukuk eğer bireysel özgürlük ve mülkiyet hakkı çerçevesinde sınırlandırılırsa kamu adına en büyük fayda üretici organizasyon olarak görülür ve saygıyı hak eder. Bastiat, yardımseverlik yanılığısından söz ederek yardımseverliğin özgürlüğün çelişği olduğunu ifade etmektedir. Özgürlükten başlayarak kardeşliğe varan bir kurgunun kardeşliğin dahil olduğu ilk noktada özgürlüğü yok edeceğini düşünmektedir. Ona göre hukuk eliyle şekillendirilen kardeşlik, özgürlüğün katilidir (Bastiat, 2020: 60-75).

Yasa yapıcılarının insan olması, insan doğasının yağmalamaya elverişli olması, insanın kendini korumak ve kendi değerlerini yaşatma amacıyla diğerlerinin haklarını ihlal edeceği gerçeği hukukun alanının ahlakın dışında olmasının gerekmesi, Bastiat'ın Good Samaritan yasasını reddedebilecek olduğuna dair birer işaret olabilir. Örneğin yasa yapıcının bağlı olduğu din, zor durumdakilere yardım etmeyi zorunlu kılıyor ancak diğer bireylerin dini ise aksini buyuruyorsa yardım etme yükümlülüğü bildiren bir yasa açıkça diğerlerinin hakkını ihlal etmektedir. Bu bakımdan hukuk ahlaki içeriklerden uzak olmalıdır.

Bastiat'a göre yasalar kişilere zarar verme eylemini yasakladıkları ölçüde meşrudur. Bireyler diğerleri için faydalı olmaya zorlandıklarında meşruiyete halel gelecektir. Başka bir deyişle hukukun görevi adaleti sağlamak değil,

adaletsizliğin hüküm sürmesini engellemektir. Bireyler kendi hayatlarıyla ilgili eylemlerinde zorlamalardan yoksun olmalıdırlar. Negatif özgürlük anlayışının hakim olmadığı bir toplumda bireyler Tanrı'nın kendilerine verdiği yetenekleri kullanamıyor olacaklardır. Kendileri adına düşünen, iyi ve doğruya karar veren bir üst aklın olması, bireysel aklın kullanılmasını engelleyebilir. Yardım etmenin iyi ve faydalı olduğunu öne süren bir yasa zararlıdır. Burada karşı çıkılan yardım etmenin kötülüğü değil, dayatmanın kötülüğüdür. Bastiat'ın ifadesiyle "kendiliğinden doğan kardeşlik değil, yasal kardeşlik" (Bastiat, 2020: 75) katlanılmaması gereken bir kötülüktür. Yardımseverlik adı altında gelecek talepler o kadar çeşitlidir ki hukuk bir noktada durmazsa komünizme giden yolun taşlarını dizmiş olur (Bastiat, 2020: 100). Hukuk herhangi bir yardımseverlik talebini dinler ve uygularsa diğerlerini dinlememesi için bir sebep yoktur. Bu bakımdan en hayırlısı, hukukun yardımseverlik duygusunu aşılıktan kaçınıp zarar vermemeyi ön plana çıkartmasıdır. Bastiat'ın fikirlerinden hareketle muhtaç haldeki birine yardım etmenin ahlaki olarak gerekli olsa bile hukuki bir zorunluluk olmaması gerektiği ve zorunlu olması durumunun büyük bir kötülük olduğu çıkarımı yapılabilir.

İnsanlığın haysiyetine yakışır biçimde birey haklarının hükmettiği durum yavaş da olsa mutlaka arzu edilen başarıya ulaşacaktır. Toplumsal sorunların çözümü özgürlüklerin genişletilmesinden geçer. Ahlaki değerler, hukuki zorlamalardan uzaklaştıkça olması gerekene yaklaşmakta, kendi kendini iyileştirmektedir. Özgürlük, Tanrı'ya ve onun iradesine duyulan saygının bir göstergesidir (Bastiat, 2020: 103-104). Tüm bu bireysel haklar, sınırlı devlet ve negatif özgürlük anlayışından hareketle Bastiat'ın Good Samaritan yasasının karşıtı olacağı düşünmek makul görünmektedir çünkü yardımseverliği dayatan bu yasa, devletin sınırlarını genişleterek birey haklarını ihlal etme potansiyeline sahiptir. Hukukun yapabileceği bir şey varsa o ancak zarar vereni cezalandırmak ve yapamayacağı bir şey varsa o da yardım etmeyi cezalandırmaktır.

Tanrı'nın insan hayatındaki öneminden bahseden Bastiat, Tanrı'nın iradesine müdahalenin iyi bir eylem olmadığını düşünür. Bir kaza neticesinde ağır yaralanmış kişinin yakınından geçen biri, içinde doğal olarak yardım etme arzusu taşıyorsa yardım eder ancak yardım etme arzusu taşımadığı halde yasalardan korktuğu için yardım ederse bunun anlamı hayatın doğal akışının önüne geçmek olur. Her şeyin sebep sonuç ilişkisi içinde olduğunu ve olayların Tanrı'nın iradesinden bağımsız olmadığı düşünen inançlılar az değildir. Yaralının yakınından geçen kişinin bireysel ahlaki görüşü, dini değerleri ya da gündelik işlerinin tesadüf olmadığı, zorunlu varlığın -Tanrı'nın- iradesinin bir sonucu olduğu da söylenebilir.

Şeker, başlangıç itibarıyla Good Samaritan yasası kapsamında Samaritan gibi davranmaya çalışırken Samaritan sınırlarının dışına çıkmıştır. Şeker sağlıklı bir bireyse Dırla'yı kurtarmaya girişirken Duran'ı öldüreceğini ve gençliğinin bu döneminde hapse girmeyi tercih etmemiş olmalıdır. Dırla'yı kurtarma niyetiyle giriştiği bu eylemde ölçüsüzlük boy göstermiş ve yardım niyeti cinayetle sonuçlanmış olabilir. Duran ve Şeker arasında olup bitenler Şeker'i tahrik etmiş olabilir ve buna bağlı olarak Şeker'in kendisini kontrol edememesi muhtemeldir. Öfke anları, cezanın hafifletici sebebidir.

Zorlayıcı nitelikteki Good Samaritan yasası olmasaydı ya da toplum beklentisi, diğer bir deyişle sosyolojik talepler, yardım etme davranışını dayatıyor olmasaydı Şeker olay mahallinden öylece geçip gidebilir ya da durumu yetkililere bildirmekle yetinebilirdi. Hukuk ve sosyoloji birbirini karşılıklı olarak etkileyerek Şeker'in zihnindeki doğru algısını şekillendirmiş ve ona uyacak şekilde davranmaya yönlendirmiş olabilir. Burada bireyin zekasının hafife alınmadığı, onun edilgen görülmediği, bir sebebin illa bir sonucu doğurmayacağı özellikle belirtilmelidir. Vurgulanmaya çalışılan ana fikir, alışkanlıkların eylem üzerinde bir etkisinin olabileceğidir. Bu fikri Hume (2019: 17), ahlaki kurguların amacının erdemli ödevleri öğretmektir ve erdem, güzelliğe denk gelen alışkanlık haline gelmiş davranışlardır, diyerek destekliyor görünmektedir. Yardım etmenin hem ahlaki hem de hukuki gerekliliği, Şeker'i yardım etme davranışına yönlendirmiş olabilir. Eğer bu türden bir gereklilik olmasaydı Şeker, kendisini yaşadığı zorlukların içinde bulmuyabilirdi. Bu bakımdan Bastiat'ın yasayı onaylamamaya ilişkin argümanları, netlik açısından güvenli bir anlayış sağlayabilir.

Bastiat'ın reddi üzerine zorlayıcı nitelikteki Good Samaritan yasasının yokluğu, yardım etme yükümlülüğündeki ahlaki gerekliliği de zayıflatabilir. Yardım etme davranışının arka planındaki güçlü baskı zayıfladığında Şeker, yardım etmekten çekinebilir ve Duran'ın katili olmayabilirdi. Böylesi belki de olayın üç tarafı için de faydalı olabilirdi. Duran'ın Dırla'ya bağırırken birkaç dakika içinde sakinleşip barışmayacakları kesin değildir. Şeker bu sırada durumu fark ettiği halde müdahale etmeseydi ihtimal dahilindedir ki çiftin birbirine sarıldığını dahi görebilirdi.

Diğer yandan Şeker'in yardımı dayatan bir yasayı bildiği için kendisini yardım etmeye mecbur hissettiğini hem psikolojik hem de fiziksel baskı nedeniyle hata yaptığını düşünmek mümkündür. Eğer zorlayıcı bir yasa olmasaydı bu hata gerçekleşmeyebilirdi. Şeker davasında görülen ve kamusal hayatta ortaya çıkan karmaşık tepkilerin çözümüne yönelik burada katı bir özgürlükçü yorumu hatırlatmak faydalı olabilir: Hukuk neler yapılacağını değil, neler

yapılamayacağını emretmelidir. Eğer bu şartlar sağlanmış olsaydı Şeker, genç yaşında kamuoyunun dikkatini çekme durumunun dışında kalabilirdi. Nihayetinde kendisini öven ve haklı bulanlar kadar kendisinden nefret eden ve haksız bulanlar da var. Nefret edenler tarafından Şeker'in yarın bir tehlikeye maruz bırakılmayacağını da sözü verilemez.

“... Aydınlanan insanın gerçek çıkarını görünce kötülük yapmayı hemen bırakıp iyi ve onurlu biri olacağını ... hep iyilik yapmak zorunda kalacağını kim uydurdu? Hey gidi saf çocuk!” (Dostoyevski, 2021: 23) ve “Aklın çıkarlarla ilgili konularda aldandığı olmuyor mu? ... Belki ıstıraptan da aynı derecede hoşlanıyordur ... Bazen bir şey devirip kırmanın da kendine göre tadı oluyor.” diyen Dostoyevski'nin (2021: 37) ifadesi üzerinden Şeker hakkında bir yorum geliştirilebilir. İyiyi tanımlayan ve dayatan yasa çerçevesinde hareket etme girişiminde bulunduğu düşünülen Şeker'in sahiden böyle mi davrandığı bilinemez. Şeker, akıl yoluyla yapılması gereken doğru eylemi yasalardan ya da toplumdan öğrendiyse buna harfiyen uyacağını ya da buna harfiyen uymayı niyetlediğinin bilgisi kesin değildir. Şeker, Dostoyevski'nin ifade ettiği gibi “bir şeyi devirip kırmak üzerinden tat almak” istemiş olabilir. Dırla'nın kendisine yönelik şiddetin ve tehlikenin yokluğuna ilişkin verdiği ifade ve bunu doğrulayan darp raporu üzerine Şeker'in haybeye sürece dahil olduğu hatta müdahalenin olası başka bir sıkıntının yansımaları olduğu bile öne sürülebilir (öfkesini başka bir yerden çıkartmak).

Liberal düşünürlerde ekseriyetle bulunan insanın iyi niyetine ve akli olanı tercih ettiğine ilişkin inanç, Dostoyevski'nin sorguladığı gibi her insan için tek şart olmak zorunda değildir. Herhangi birine yumruk sallayarak öfkesini dağıtmak isteyen biri için kendisini koruyacak bir yasadan daha iyi bir şey yoktur. Şeker, Good Samaritan yasası kapsamında korunacağını düşünerek fiziksel bir tartışma içine girmiş ve önünü alamamış olabilir.

Yasaların bireyleri yardıma zorladığı durumlarda yardımda bulunan kişilerin bunu gerçekten ahlaki gerekçelerle mi yoksa cezadan korktukları için mi icra ettiklerini bilmek zor olacaktır. Eylemler yasa zoru yerine gönüllü girişimler neticesinde gerçekleşseydi kişinin niyeti bilinebilir, takdir edilebilir ve kişi diğerleri tarafından örnek alınabilirdi. Yasanın varlığı, ahlaki davranışı görünmez kılmaktadır (Hunt, 1995: 19). Başka bir deyişle Good Samaritan yasası altruizmi (diğerkamlık) belirsizleştirecektir.

Yasaya ilişkin aleyhte argümanlardan biri olan “niyetin bilinemezliği”, Dostoyevski'nin fikirleriyle uyumlulaştırıldığında ortaya korunması gereken ne veya kim olduğuna dair bir belirsizlik çıkmaktadır. Good Samaritan yasası, kasten kötülük hedefleyen ama bunu iyilik kisvesi altına yerleştiren,

diğer bir deyişle şişe devirmekten haz alan kötü niyetli kişiye koruma sağlıyor olabilir. Şeker davasında meşru müdafaa sınırları aşıldığı için yasa kapsamında bir koruma sağlanamamış görünüyor ancak kamuoyundan böylesine bir talep vardı. Kamuoyunun taleplerinin dile getirildiği sosyal medya araçları bir baskı aracı olarak mahkeme kararını da etkileyebilir. Tüm bunlar göz önüne alındığında Good Samaritan yasasının yokluğunun varlığından daha hayırlı olacağı düşünülebilir ancak incelenen liberal eserlerden çıkan sonuca uyumlu olacak bir öneri geliştirmek için bu çalışmada iyi ihtimallerin kötü ihtimallere feda edilmemesi gerektiği yönünde yardım yükümlülüğünün yasalasmasından yana eğilim gösterilmektedir.

Sonuç

Klasik doğal hukukunun kaynaklarından biri Tanrı'nın iradesidir. Akıl ve vahiyle kutsal iradenin bilgisine ulaşılabilir. Good Samaritan yasası, Aydınlanma dönemiyle bir dönüşüme girmeden önce İncil'den bir kıssaydı. Bu kıssaya göre İsa, inananlara sonsuz cennete kavuşabilmeleri için komşularını sevmelerini ve mağdur haldekilere yardım etmelerini buyurmuştur. Aydınlanma dönemiyle Good Samaritan küresel çapta yasalaşmıştır. Yardım yükümlülüğünü ifade eden yasayı, bireyin özgürlüğüne önem veren klasik liberal felsefe içinde değerlendirirken Anglosakson hukuk sistemindeki yasanın biçimi de ele alınmıştır. Anglosakson hukuk sistemi ile Anglosakson liberalleri (klasik liberaller) arasında bir tezat gözlemlenmiştir. Anglosakson hukuk sistemi teşvik edici olan yasayı içerirken incelenen 6 klasik liberalin 5'inin yasanın zorlayıcı yönünü onaylayabileceği (Bastiat hariç) sonucuna ulaşılmıştır. Nihayetinde klasik liberal düşünce açısından Kadir Şeker davası vaka olarak incelenmiştir.

Anglosakson ülkelerde Good Samaritan yasası teşvik edici niteliğiyle kanunlaşmıştır. Buna göre bireyler yardım etmeye zorlanamaz ancak gönüllü olarak kurtarıcı rol üstlenen kimseler (lisanslı personel hariç) olası zararlara karşı hukuk sisteminde korunur. Bunun istisnası ise ağır ihmal ve kasıtlı su-iistimallerdir. Kıta Avrupası ülkelerinde ise Good Samaritan yasasının zorlayıcı yönü tercih edilmektedir. İhtiyaç halindeki biriyle karşılaşan herhangi bir kimse yardım etmekle yükümlüdür. Aksi halde adli para ve hapis cezası alabilir. Tüm bu liberal düşünceler, cezalar, örnek davalar üzerinden bir değerlendirme yapıldığında liberal kırımları temsil eden düşünürleri tatmin edebileceği, yerleşik ahlaki kodlara uyum gösterirken bireysel özgürlüklerle nispeten az çelişebileceği, yardım edilmemesi durumunda cezanın makul olduğu düşünülebileceği bir öneri sunulacak olursa bu adli para cezası, kamu hizmeti ve tekrür ile açıklanabilir.

Bu çalışmada gönüllü olarak yardım eden kişiyi koruyan yasanın, ahlaken ve işlevsel olarak zayıf olduğu düşüncesinin üzerine temellendirilen zorlayıcı yasa fikrine bir yenilik getirmek üzere Smith'le benzer olarak bir kişinin yalnızca yardım etmeyi reddettiği için bedensel özgürlüğünün kısıtlanmasının haksızlık olacağı düşünülmektedir. Nitekim yardım etmeyi reddeden kişi, zararın doğrudan değil ancak dolaylı sebebi olabilir. "Olabilir" kelimesi burada önem arz etmektedir. Yardım edilmemesi üzerine muhtaç kişinin durumunun ilkinden daha kötü olacağı kesin değildir. Gerçekten durumu daha kötüye gitse bile bunun ana kaynağı yine yardım etmeyi reddeden kişi değildir. Bu bakımdan zararı doğrudan vermiş kişiyle arasında bir fark olması gerekmektedir. Ahlak insana iyi ve kötüyü ayırt etmenin gerekliliğini öğretir. Çok daha az olan kötüyle esas kötüyü bir arada düşünmek ilkinde karşı adaletsiz olacaktır.

Yardım etmeyi reddeden kişinin hapis cezası çektiği düşünüldüğünde adalet ve özgürlüğün dışında başka bir problem daha vardır. X kişinin iyi bir insan olduğu, karşılaştığı Y kişisine sahiden yardım etmek istediği ancak bunu yapmasını engelleyen geçerli bir sebebi olduğu ve bu sebebi mahkemede kanıtlanamadığı, nihayetinde hapis cezası aldığını düşünülün. Bu, insanları topluma kazandırma anlayışına sahip modern hukuk sistemiyle çalışmaktadır. Bu, "çürük elma ile sağlam elma yan yana koyulmaz" deyişiyile açıklanabilir. İşinde gücünde, daha önce kimseye zararı dokunmamış olan biri hapis hayatında büyük bir dönüşüme girebilir. Kötülüğün ıslah edilmesi adına inşa edilmiş bu düzen (hapishane), doğal olarak içinde çoğunlukla kötülük eden insanları barındırır. Böyle bir yerde iyi bir insan ne kadar süre boyunca ilk durumda olduğu kadar iyi kalabilir? Hapishanedeki hegemonik kişilikler X kişisini türlü işleri yapmaya zorlayabilir. İhtimal dahilindedir ki mekanda gerçekleşen çeşitli olaylar sebebiyle X kişinin cezası artabilir. Bir gün bedelini ödeyip özgürlüğüne kavuştuğunda ise artık hüküm giymiş biri olarak kalan hayatını saygınlıkla sürdürebilecek midir? Bu çalışmada bu sorulara adaletin, hukukun, vicdanın ve özgürlüğün temelinde olumsuz nitelikli cevaplar vererek yardım etmeyi reddeden kişinin hapis cezası alması uygun bulunmamaktadır.

Yardım etmeyi reddeden bir kişi yasayı onaylayabileceği düşünülen liberallerin de vurguladığı gibi topluma karşı borcunu ödemesi gerektiği için cezalandırılmalıdır ancak bu ceza hapis yerine adli para ve/veya kamu hizmeti olabilir. Birincil amaç, topluma karşı sorumluluğun yerine getirilmesi olduğu için reddedilen yerden telafi edilmesi önerilmektedir. Topluma karşı bir sorumluluğunu yerine getirmeyi ihmal eden bir kişi, bunu başka bir sorumluluğu yerine getirerek telafi etmeye zorlanabilir. İhmal ettiği yardımın ciddiyeti oranında kamu hizmeti cezası artabilir. Örneğin, şiddet görmekte olan bir kadınla karşılaşması üzerine yardım etmeksizin giden bir kişi, bir ay

boyunca kadın sığınma evlerine gelen telefonları açmakla cezalandırılabilir. Böylece belki de empati duygusu gelişir ve bir sonraki tanıklığında yardım etmeksizin gidemeyecek birine dönüşür. Adli para cezası hakkındaki öneri ise durumun aciliyetine ve kurtarıcı rol üstlenmeyen kişinin gelir durumuna göre belirlenmesine ilişkindir. Adli para cezasının sabit olması, varlıklı insanları diğerlerine kıyasla çok daha az etkileyecektir ve bu bakımdan işlevselliğini yitirebilir. Bazı davalarda iki ceza yöntemi bir arada da kullanılabilir. Tekerrür ise ceza hukukuna uygun olarak bu meselede de var olmalıdır çünkü aksi hukukun bütünlüğüyle çelişecektir. Good Samaritan ihlallerindeki teker-rür durumlarında hapis cezası düşünülebilir. Bu önerilen yaklaşım, bireylerin toplumsal sorumluluklarını yerine getirmeye teşvik ederken aynı zamanda empati gelişimine katkıda bulunma potansiyeline sahiptir ancak bu tür cezaların uygulanmasında adaletin sağlanması ve bireylerin hukuki haklarına saygı gösterilmesi için dikkatli bir denge sağlanmalıdır.

Kaynakça

- Bağır, M. A. (2016). Samiriler: Köken sorunu ve günümüz İsrail Devleti'ndeki yansımaları. *Milel ve Nihal*, 13 (2), 101-128.
- Bastiat, C. F. (2020). Hukuk. (çev. ed. Aynur Didem Evin), *Toplu Yazılar* içinde (s. 57-105). Eskişehir: Dorlion Yayınları.
- Bentham, J. (2021). *Ahlak ve yasama ilkeleri* (2. baskı). (çev. Ömer Saruhanlıoğlu ve Uğur Kaşif Boyacı). İstanbul: Litera Yayıncılık.
- Beşe, G. G. (2020). *Liberal ideoloji ve Good Samaritan yasaları* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Medipol Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Butler, E. (2018). *Klasik liberalizm: Bir el kitabı*. (çev. Arda Akççek). Ankara: Liberte Yayınları.
- Butler, E. (2021). *Özgür toplumun temelleri*. (çev. Hakan Şahin). İstanbul: Liberus Yayınları.
- Çetin, H. (2001). Liberalizmin temel ilkeleri. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2 (1), 219-237.
- Dostoyevski, F. M. (2021). *Yeraltından notlar* (36. baskı). (çev. Nihal Yalaza Taluy). İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Epstein, R. A. (1973). A theory of strict liability. *Journal of Legal Studies*, 2 (1), 151-204.
- Hume, D. (2019). *Ahlak ilkeleri üzerine*. (çev. Nil Demir). Ankara: Fol Kitap.
- Hunt, L. H. (1995). An argument against a legal duty to rescue. *Journal of Social Philosophy*, 26 (1), 16-38.
- Linden, A. M. (1971). Rescuers and Good Samaritans. *Alberta Law Review*, 34 (3), 241-259.
- Locke, J. (2021). *Anlama yetisinin yönetimi üzerine*. (çev. Hamdi Bravo). Ankara: Fol Kitap.
- Locke, J. (2017). *Hoşgörü üstüne bir mektup* (8. baskı). (çev. Melih Yürüşen). Ankara: Liberte Yayınları.
- Locke, J. (2020). *Tabiat kanunu üzerine denemeler*. (çev. İsmail Çetin). Ankara: Felix Kitap.
- Locke, J. (2019). *Yönetim üzerine ikinci inceleme: Sivil yönetimin gerçek kökeni, boyutu ve amacı üzerine bir deneme* (5. baskı). (çev. Fahri Bakırcı). Ankara: Serbest Kitaplar.

- Mill, J. S. (2021) *Faydacılık* (3. baskı). (çev. Gökhan Murteza). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Mill, J. S. (2014). *Hürriyet üstüne* (4. baskı). (çev. Mehmet Osman Dostel). Ankara: Liberte Yayınları.
- Özgenç, İ. (2021). İhmalî suç teorisi. *Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 25 (4), 303-378.
- Racio, R. (2013). Klasik liberalizm nedir?. (çev. ve ed. Atilla Yayla), *Hangi liberalizm içinde* (s. 125-132) Ankara: Liberte Yayınları.
- Schiff, D. (2005). Samaritans: Good, bad and ugly: A comparative law analysis. *Roger Williams University Law Review*, 11 (1), 77-141.
- Smith, A. (2022). *Ahlaki duygular kuramı* (2. baskı). (çev. Berkay Tartıcı). İstanbul: Liberus Yayınları.
- Smith, A. (2019). *Hukuk üzerine: Adalet, kamu düzeni, devletin gelirleri ve silahlı güçler* (2 baskı). (çev. Ahmet Celiloğlu). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Smith, A. (2006). *Milletlerin zenginliği*. (çev. Haldun Derin). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Yayla, A. (2014). *Liberal bakışlar*. İstanbul: Profil Kitap.
- Yayla, A. (1992). *Liberalizm*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Yayla, A. (2021). *Siyaset bilimi* (7. baskı). Ankara: Adres Yayınları.

Web Kaynakları

- En Son Haber. (2020, 30 Aralık). Kadir Şeker kimdir, kaç yaşında? Kadir Şeker olayı nedir?. Erişim adresi: <https://www.ensonhaber.com/gundem/kadir-seker-kimdir-kac-yasinda-kadir-seker-olayi-nedir/>
- İncil, Luka. 10: 25-37. Erişim adresi: <https://incil.info/arama/Luka+10:25-37>
- Sam, Şevval. (2020, 14 Ekim). Kadir Şeker, *Twitter*, Erişim adresi: <https://twitter.com/sevalsam/status/1316327540135526400?lang=tr>
- Türk Ceza Kanunu, Meşru savunma ve zorunluluk hali (m. 25/2). Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5237&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- Türk Ceza Kanunu, Yardım veya bildirim yükümlülüğünün yerine getirilmemesi (m. 98). Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5237&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanun (6134). Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.6136.pdf>
- Yanık, T. (2020, 11 Şubat). Kadir'in avukatı, tutukluluğa itiraz etti. *Demirören Haber Ajansı*. Erişim adresi: <https://www.dha.com.tr/gundem/kadirin-avukati-tutukluluga-itaraz-etti-1754146>